

Fornminnesinventeringen i Finland

Av Matti Huurre

Huurre, M. 1978. Fornminnesinventeringen i Finland. (Ancient Monument Survey in Finland.) *Fornvännen* 73. Stockholm.

The author describes the surveying of ancient monuments in Finland. Various surveys have been carried out there since 1876, including a systematic parish by parish survey begun in the 1920's and still in progress. In northern Finland, survey work was intensified during the 1950's and 1960's in connection with the development of hydro-electric power schemes. Since the beginning of the 1960's, locally financed surveys have come into existence as a result of regional planning.

It is now believed that about half of Finland's prehistoric monuments have been surveyed. With present resources, it will be many years before a basic survey of the whole country is completed.

Matti Huurre, Museiverket, PB 913, 00101 Helsingfors 10, Finland.

Den första fornminnesinventeringen i Finland kan anses vara de förteckningar som församlingarnas kyrkoherdar, på en av Sveriges antikvitetskollegium år 1666 given uppmaning, utarbetade över sina socknars betydelsefullaste fornminnen. Ett par århundraden hann förflyta innan en mera systematiserad katalogisering av fornminnena ansågs vara nödvändig.

År 1876 började den något tidigare grundade Finska Fornminnesföreningen efter svensk förebild även i fält insamla topografiska uppgifter om fasta fornminnen i landets olika härader. Arbetet utfördes av föreningens stipendiater och de flesta berättelserna är publicerade i Finska Fornminnesföreningens Tidskrifter; opublicerade manuskript förvaras i museiverkets arkiv. Dessa berättelser är fortfarande i många avseenden användbart källmaterial. Förutom uppgifter om förhistoriska och historiska fornminnen omfattar de bl. a. även folkloristiskt material.

Vid sidan av en dylik allmän inventering gjordes redan tidigt även specialinventeringar, bl. a. för att få reda på vissa forn-

minnestypers utbredning. På detta sätt katalogiserades t. ex. gravkumlen i Satakunda och Sydösterbotten samt landets fornborgar.

Omkring sekelskiftet tog den statliga Arkeologiska kommissionen småningom hand om inventeringen, men den sköttes fortfarande med stipendier. Huvudvikten lades vid förhistorien; senare tiders fornlämningar beaktades mycket ojämnt, ofta endast omnämnda såsom odaterade fornminnen i största allmänhet.

Den egentliga sockeninventeringen påbörjades på 1920-talet. Arbetet framskred långsamt och i slutet av det andra världskriget hade det slutförts endast i 43 socknar, främst i delar av Nyland, Egentliga Finland och Tavastland. Föremål för inventeringen var i huvudsak fornminnen ovan jord: gravkumel, fornborgar osv. Också fyndplatser för lösfynd undersöktes, men ofta lokaliserades i synnerhet stenåldersboplatserna slumpmässigt; nya fyndlokaler var inte föremål för något systematiskt letande. I brist på ordentliga kartor kom fyndlokalernas lokalisering ofta att bli inexakt. Senare har man fått göra

Fig. 1. De inventeringar som på 1950- och 1960-talen utfördes i norra Finland förändrade i hög grad uppfattningarna om områdets förhistoriska bebyggelse. Boplats i Kalmosärkkä i Suomussalmi sn. På boplaten har påträffats fynd från kamkeramisk tid fram till våra dagar. Foto Matti Huurre. — Survey work during the 1950's and 1960's in northern Finland has greatly altered the understanding of prehistoric settlement in the area. Settlement in Kalmosärkkä in Suomussalmi parish: finds from the Comb ceramic period down to the present.

otaliga granskningsbesök och även nyinventeringar för att få en nöjaktig standard på uppgifterna.

Efter kriget började ett nytt skede i inventeringen. Grundkartläggningen förde med sig högklassiga kartor i skalan 1:20 000 över allt vidare områden och deras höjdkurvor är till stor nytta vid letandet efter stenåldersplatser. Man började fästa allt större uppmärksamhet såväl vid dessa som vid andra ovan jordytan osynliga fornminnen. Likaså började man på basis av terrängen leta efter fornminnen också på sådana ställen där inga tidigare fynd påträffats.

Från och med 1950-talet bildade norra Finland under ett par årtionden ett viktigt arbetsfält för arkeologerna. Omfattande inventeringar och grävningar var p. g. a. kraftverksarbeten nödvändiga inom Kemi älvs, Ijo älvs och Ule älvs vattensystem. Undersökningarna finansierades av kraftverken, till en början på basen av frivilliga avtal, från och med år 1963 på byggherrens bekostnad i enlighet med den nya fornminneslagens stadganden. Annorstädes fortsatte inventeringen som grundinventering kommunvis och den utfördes av stipendiater. Vid sidan av staten finansierades den i många fall av kommunerna, i enstaka fall även av enskilda företag.

I början av 1960-talet anställdes vid Arkeologiska kommissionen (nuv. museiverket) en forskare, som till en början helt kunde ägna sig åt inventeringen. Därtill fanns ännu stipendier att tillgå och man fick även medel från annat håll. Förutom de redan tidigare nämnda kan stiftelsen Karjalaisen Kulttuurin Edistämissäätiös insats framhållas. I mitten av årtiondet tog stiftelsen på sitt program en omfattande fornminnesinventering i Nordkarelen. Arbetet slutfördes inom tio år. Därefter har man med stiftelsens medverkan fortsatt inventeringen i Syd-karelen.

Regionalplaneringen, som fick sin början på 1960-talet, påverkade på sitt sätt inventeringen. Eftersom lagen förpliktar planerarna att utreda förekomsten av fredade fornminnen inom respektive planområden, har de flesta regionalplaneförbund finansierat även inventeringar. I många trakter har man dock varit tvungen att nöja sig med en ganska ytlig snabbinventering, som inte motsvarar en grundinventering. Några regionplaneförbund har därför på sitt program tagit även en grundinventering. Så har t. ex. i Kuopio län en sådan inventering finansierats av regionplaneförbundet, kommunerna och Kuopio museum. Man kan konstatera, att inventeringen i vårt land på 1970-talet skulle

Fig. 2. Boplat i Kalmosärkkä i Suomussalmi sn. Förvittrad stenyxa och asbestkeramik i den urvaskade strandbrinken. — Settlement in Kalmosärkkä in Suomussalmi parish: weathered stone axe and asbestos-tempered pottery in the water-eroded river bank.

ligga helt nere utan utomstående finansiärer. De lagstadgade arbetena vid museiverkets förhistoriska byrå har ökat, men personalens antal har förblivit oförändrat. Även den ursprungligen på inventeringar specialiserade forskaren har nödvunget fått andra uppgifter. Även forskningsanslagen har minskat proportionellt sett och de har överhuvud inte mera kunnat användas till inventering. I detta nu torde ungefär hälften av landets förhistoriska fornminnen ha inventerats nöjaktigt. Med nuvarande resurser tar det länge innan ens en grundinventering har slutförts i hela landet. Härtill kommer att inventeringarna är av olika standard. Sålunda är t. ex. de topografiska undersökningarna i de nordliga ödemarkerna mindre detaljerade än på mera bebyggda områden.

Efter grundinventeringen måste olika kompletteringar göras. Sådana har även vid behov gjorts, bl. a. på kartläggningsområden, men man borde sträva till mera systematiska granskningsinventeringar. I samband med dessa borde man utföra provgrävningar åtminstone på de viktigaste områdena, vilket medför, att man vore i större behov av inventeringsgrupper än av ensamt arbetande inventerare.

Inom ramen för ett egentligt vetenskapligt program har blott få inventeringar gjorts i Finland. Av sådana kan nämnas inventeringen av klippmålningar och "jättekyrkor". Dylika till vissa fornminnestyper hörande specialinventeringar skulle i många avseenden vara nödvändiga. Inventeringen av t. ex. forna färdleder, i synnerhet vattenlederna, skulle säkert föra med sig intressanta resultat. Detta arbete har påbörjats av museiverkets sjöhistoriska byrå.

I det föregående har främst behandlats inventeringen av förhistoriska skyddsobjekt. Vid denna inventering har senare tiders fornminnen endast slumpmässigt medtagits. Det bör dock konstateras att man på karelskt område även fäst uppmärksamhet vid ortodoxa kyrk- och gravplatser. Inventeringen av fornminnen från historisk tid har i huvudsak koncentrerats till befästningsverk, kyrkor, herrgårdar och andra byggnader medan de egentliga fornminnena har varit föremål för mindre uppmärksamhet. Inom den marina arkeologiska sektorn har inventeringsarbeten utförts i samarbete med organiserade sportdykare, en samarbetsform som visat sig fruktbar.